

Recente ontwikkelingen in het betalings- en effectenverkeer

De gestegen acceptatie van pinbetalingen en het verdwijnen van toeslagen duiden erop dat ook steeds meer kleine ondernemers pinbetalingen accepteren.

Voor Target2-Securities (T2S), het initiatief van het Eurosysteem om te komen tot één geïntegreerd effectenplatform in Europa, zijn de gebruikerseisen van het Target2-Securities Platform vastgesteld. Hierdoor kan aan de inrichting van het platform worden begonnen.

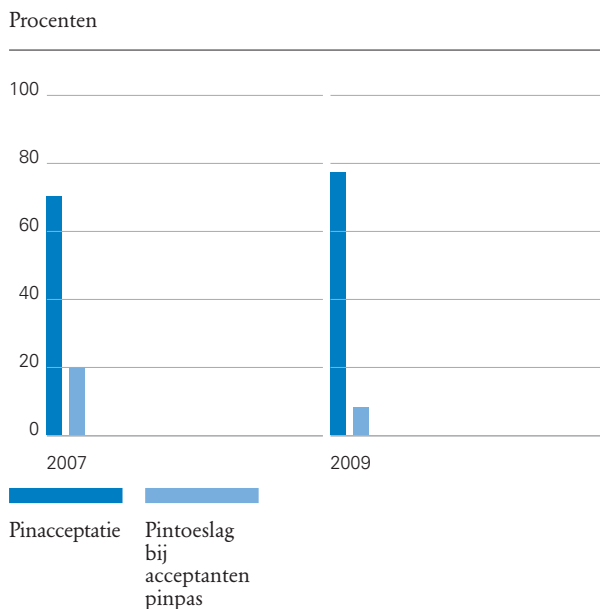
Retail betalingsverkeer

Acceptatie en tarifiering pinpas in de detailhandel

Consumenten zijn in 2009 vaker gaan pinnen, omdat de pinacceptatie is toegenomen en omdat steeds minder ondernemers hun klanten een pintoeslag berekenen bij lage bedragen (zie grafiek 1). Het toenemende gebruik van de pinpas leidt tot kostenbesparingen bij banken en ondernemers en verhoogt de veiligheid.

Ondernemers in het midden- en kleinbedrijf (MKB) vonden in 2007 pinbetalingen te duur in vergelijking met contante betalingen, zo blijkt uit DNB-onderzoek. Vooral de hoge investeringskosten (53 procent) en de pintarieven voor acceptanten (39 procent) vormden een obstakel om pinbetalingen te accepteren, zonder klanten extra toeslagen in rekening te brengen. Het DNB-onderzoek wees ook uit dat – naast kosten – factoren als concurrentie, bedrijfsomvang en sector de beslissin-

Grafiek 1 Pinacceptatie en gebruik pintoeslagen bij Nederlandse toonbankinstellingen, 2007-2009

gen van ondernemers beïnvloedden. Ondernemers in een concurrerende markt accepteerden de pinpas vaker en hanteerden minder vaak pintoeslagen dan degenen die geen concurrentie ervoeren. Daarnaast bleek de pinacceptatie vooral laag bij kleine bedrijven, terwijl pintoeslagen daar juist veel voorkwamen. Verder kwam naar voren dat de pinacceptatie laag was in sectoren met lage aankoopbedragen, zoals bij voedingsspecialzaken, bloemisten en tuincentra, en in de horeca. Pintoeslagen kwamen veel voor in sectoren met lage en middelgrote aankoopbedragen, zoals voedselspecialzaken, bloemisten en tuincentra, benzinstations en boeken- en cd-zaken.

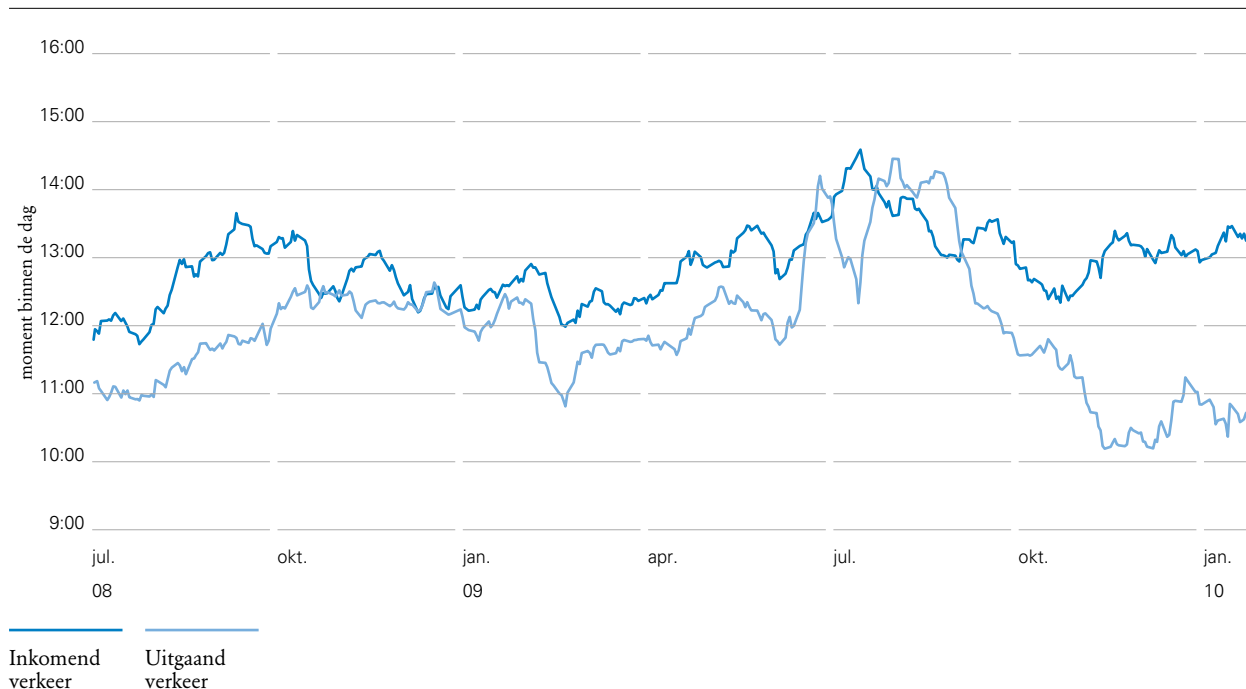
De afgelopen jaren zijn de kosten van pinbetalingen voor het MKB afgenomen. Om kleine ondernemers hier meer bewust van te maken heeft de Stichting Bevorderen Efficiënt Betalen in 2007 en 2008 subsidies verstrekt aan MKB-ers die een speciaal voor hen ontwikkeld pinpakket afnamen. Ook is zij samen met brancheorganisaties campagnes gestart om MKB-ers te informeren over het feit dat zij juist geld kunnen besparen als klanten bij hen pinnen. De gestegen pinacceptatie en het verdwijnen van pintoeslagen duiden erop dat deze acties effectief zijn geweest.

Wholesale betalingsverkeer

Betaalgedrag van deelnemers aan Target2 tijdens de crisis

De crisis is zichtbaar geworden in het betaalgedrag van deelnemers in TARGET2. TARGET2 is het hoogwaardige betaalsysteem van het Europese stelsel van centrale banken (ESCB), dat wordt gebruikt door financiële instellingen binnen de Europese Unie voor eurobetalingen en monetaire beleidstransacties. Na het faillissement van Lehman Brothers in oktober 2008 droogden de financiële markten op en dreigden diverse financiële instellingen in liquiditeitsproblemen te komen. Het ESCB heeft hierop gereageerd door de banken extra mogelijkheden te bieden om bij haar te lenen. Door deze leningen konden zij hun liquiditeitspositie in TARGET2 verbeteren. Desondanks was de crisis zichtbaar in het betaalgedrag in TARGET2. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het gemiddelde tijdstip waarop de vier grootbanken van Nederland hun betalingen ontvingen en betaalden (zie grafiek 2). Na het faillissement van Lehman Brothers lagen de gemiddelde tijdstippen van inkomende en uitgaande betalingen van de vier grootbanken heel dicht bij elkaar, rond 12.30 uur. Traditioneel waren de vier grootbanken

Grafiek 2 Verloop zwaartepunt inkomend en uitgaand Bank-Bank verkeer - Vier grootbanken

Bron: T2-DWH. Betreft per dag het (adhv de waarde) gewogen gemiddelde moment van alle Bank-betalingen gedurende de gehele dag. Weergegevens zijn 13-daags voortschrijdend

relatief vroege betalings, met een gemiddeld tijdstip van ongeveer 11.00 uur. Het tijdstip van de inkomende betalingen lag gemiddeld rond 12.30 uur. Aan het begin van de dag betaalden zij meer dan zij ontvingen en later op de dag gebeurde het omgekeerde. Dat de grootbanken gemiddeld later zijn gaan betalen, kan gevolgen hebben voor de andere financiële instellingen in TARGET2. Als een instelling afhankelijk is van de liquiditeit die zij ontvangt van een of meer grootbanken, kan het zijn dat zij zelf ook een deel van haar betalingen moet uitstellen tot het moment dat zij voldoende liquiditeit ontvangen heeft.

Tussen februari en juni 2009 herstelde de situatie gedeeltelijk. Echter, in juli 2009 steeg het gemiddelde tijdstip van betalen van de grootbanken naar ongeveer 14.30 uur. Het gebeurde zelfs regelmatig dat het gemiddelde tijdstip van ontvangen betalingen eerder lag dan van de uitgaande betalingen. Dit wijst erop dat de grootbanken late(re) betalings waren geworden. Het Eurosysteem heeft de banken in juli ruim de mogelijkheid geboden om bij haar extra te lenen, om zo het vertrouwen in de markt weer iets te herstellen. Na oktober 2009 is de situatie weer grotendeels genormaliseerd. Het gemiddelde tijdstip van betalen ligt weer rond 11.00 uur

en het tijdstip dat zij betalingen ontvangen ligt rond 13.00 uur.

CCBM2

De afgelopen tijd heeft het Eurosysteem verder gewerkt aan het nieuwe onderpandsysteem CCBM2 (Collateral Central Bank Management). Het doel van CCBM2 is het (technisch) consolideren van het onderpandbeheer van het Eurosysteem, zowel voor nationaal als voor grensoverschrijdend gebruik. Momenteel hebben de commerciële banken te maken met allerlei verschillende systemen bij hun centrale banken. Door over te gaan op één gemeenschappelijk platform verbetert de efficiëntie van het onderpandbeheer voor het Eurosysteem en voor de marktpartijen. De centrale banken krijgen in feite de beschikking over één gecentraliseerd back-office-systeem voor de administratie van onderpand. De commerciële banken zullen in de toekomst met dit centrale platform communiceren, in plaats van met de huidige afzonderlijke systemen. Tijdens marktconsultaties is gebleken dat de commerciële banken juist dit harmonisatie-aspect van CCBM2 waarderen. CCBM2 is inmiddels gedetailleerd uitgewerkt. De daadwerkelijke bouw en realisatie van CCBM2 is van start gegaan. Dit

wordt gedaan in samenwerking tussen de Nationale Bank van België (NBB) en DNB. CCBM2 zal waarschijnlijk, naar analogie aan TARGET2, in twee landen operationeel worden. Nederland en België zullen om de beurt een half jaar CCBM2 operationeel aanbieden. Elk land dient een tweede systeem achter de hand te hebben om in geval van problemen de administratie zonder verlies van data over te nemen (hot-stand-by). Daarnaast zullen Nederland en België voor zeer ernstige gevallen op elkaar kunnen terugvallen (back-up).

Effectenverkeer

T2S in nieuwe fase

Target2-Securities (T2S), het initiatief van het Eurosysteem om te komen tot één geïntegreerd effectenplatform in Europa, is in een nieuwe fase terecht gekomen. In samenspraak met de bewaarbedrijven – die hun effectensettlement zullen uitbesteden aan het Eurosysteem – en de banken, die het systeem zullen gaan gebruiken, is de eindversie van de gebruikerseisen vastgesteld. Het platform – dat gebouwd en beheerd gaat worden door vier centrale banken, te weten Bundesbank, Banque de France, Banca d'Italia en Banco de España (ACB) – kan op basis daarvan nu worden ingericht. De datum waarop T2S live gaat, voorzien voor 2013, is uitgesteld. Een definitieve planning zal in de loop van 2010 bekend worden gemaakt.

Het T2S platform moet leiden tot verdere standaardisatie van effectenafwikkeling in centrale bankgeld. Door verdere efficiëntie en kostenverlaging van de grensoverschrijdende effectentransacties die banken onderling uitwisselen via T2S, ontstaat er ruimte voor het bieden van andere diensten. Hierdoor kan een nieuw 'effectenlandschap' ontstaan waarin zowel de grotere en de middelgrote banken, als de bewaarbedrijven andere activiteiten kunnen aanbieden. De grotere Custodian banken (banken met bewaaractiviteiten) kunnen concurreren met de bewaarbedrijven en de kleinere banken kunnen hun lokale markten (blijven) bedienen. Wel moet dan voorkomen worden dat grotere partijen door kruis-subsidiëring een voordeel krijgen, de tarieven voor grensoverschrijdende transacties moeten daarom transparant en duidelijk zijn.

De governance structuur voor T2S in de operationele fase is momenteel een punt van discussie voor alle betrokken partijen: het Eurosysteem, de bewaarbedrijven en de banken. Het Eurosysteem – als eigenaar van het platform – zal de uiteindelijke beslissingen moeten nemen. Met de bewaarbedrijven zal een contract wor-

den afgesloten waarin de rechten en plichten van zowel het Eurosysteem als de bewaarbedrijven worden vastgelegd (de Framework Agreement). Dit contract bevat ondermeer regels over wat uitbesteding aan een publieke instelling als het Eurosysteem nu eigenlijk betekent. De contacten en het overleg met de gebruikers van het platform, de banken, moeten worden gecontinueerd, bijvoorbeeld in de al bestaande 'T2S Advisory Group', dat als een internationale gebruikersgroep moet gaan fungeren. Gebruikers kunnen via dit forum invloed uitoefenen op de (operationele) inrichting van het systeem.

Chartaal betalingsverkeer

Chartale Distributieovereenkomst

Op 1 januari 2010 is de tweede Chartale Distributieovereenkomst in Nederland in werking getreden. Met deze overeenkomst beogen DNB en de commerciële banken de efficiëntie in het chartale betalingsverkeer verder te vergroten.

Om de bankbiljettendistributie in Nederland maatschappelijk efficiënt in te richten hebben DNB en de banken Chartale Distributieovereenkomsten gesloten, de eerste in 2005 en de tweede in 2010. De kern van beide overeenkomsten is dat de banken een toenemend deel van de recirculatie van bankbiljetten verzorgen. Dit betekent dat de banken steeds meer bankbiljetten die zij ontvangen van hun klanten niet afstorten bij DNB, maar deze zelf weer in omloop brengen. Daarbij controleren zij de bankbiljetten op echtheid en vervuiling volgens de richtlijnen van de ECB. Dit recirculeren van bankbiljetten beperkt het aantal overdrachten, transporten en verwerkingsstappen en verkort de chartale distributieketen.

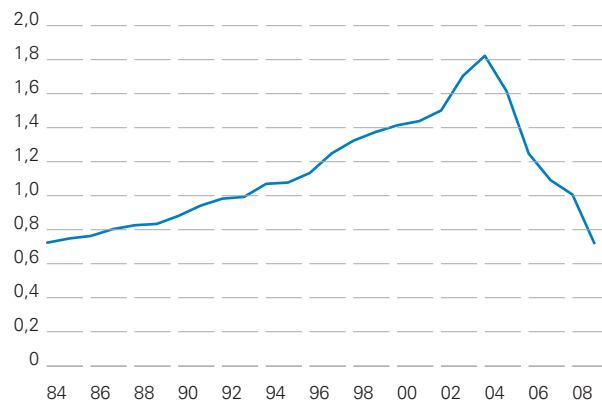
Als gevolg van de Chartale Distributieovereenkomst is in vijf jaar tijd het aantal door DNB gesorteerde bankbiljetten afgenomen met 60 procent: van 1,8 miljard in 2004 naar 700 miljoen in 2009 (zie grafiek 3). Met de Chartale Distributieovereenkomst van 2010 zullen deze aantallen verder teruglopen. Uiteindelijk is het de bedoeling dat de banken bij DNB alleen nog de afgekeurde en overtollige bankbiljetten afstorten.

Aantal valse eurobiljetten stijgt

Het aantal aangetroffen valse eurobiljetten is in 2009 toegenomen. In totaal zijn in Nederland 54.949 valse biljetten onderschept met een fictieve waarde van EUR 2,8 miljoen. Vergeleken met 2008 is dit een toename van 11 procent in aantallen en 3 procent in waarde. Deze toe-

Grafiek 3 Aantal gesorteerde biljetten door DNB vanaf 1984

In miljarden

name is toe te schrijven aan de eerste jaarhelft van 2009. In de tweede helft werden 22.921 valse biljetten aangetroffen, 6 procent minder dan in dezelfde periode van 2008. In Nederland richt de criminaliteit zich vooral op het biljet van EUR 50; 79 procent van het aantal aangetroffen valse biljetten betrof deze coupure. Wereldwijd werden in totaal 860.000 valse biljetten aangetroffen, een stijging van 29 procent ten opzichte van 2008. Internationaal gezien blijft het EUR 20-biljet, met een aandeel van 48 procent, het vaakst vervalst.

Het is belangrijk dat het publiek alert blijft en de echtheid van bankbiljetten controleert via de eenvoudige 'kijk-voel-kantel'-methode. DNB geeft hierover actieve voorlichting, onder andere via haar website en via haar Bezoekerscentrum. Daarnaast is zij in 2009 gestart met het geven van opfrustrainingen Eurobankbiljetten voor toonbankinstellingen. Verder heeft DNB bij politie en justitie extra aandacht gevraagd voor deze vorm van criminaliteit.